

ВПРАВИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Історія

Методичні рекомендації і особливості предмету

Формування соціальної та громадянської компетентності на уроках історії в межах змістової лінії «громадянська відповідальність» спрямовано на формування діяльного члена громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, є вільною особистістю, яка визнає загальнолюдські й національні цінності та керується морально-етичними критеріями і почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці.

Розвиток соціальної та громадянської компетентності у процесі навчання історії може відбуватися на трьох рівнях: навчання про громадянську відповідальність; навчання для розвитку розуміння та формування ціннісних ставлень до громадянської відповідальності; навчання через здобуття практичного досвіду громадянської відповідальності

Навчання про:

- минуле і сучасність;
- основні події, явища та процеси і їх давніші та сучасні інтерпретації;
- національну історію і культуру та історію і культурне багатоманіття світу, соціальний, економічний, політичний, технологічний розвиток людства;
- демократичний устрій, спільну діяльність, громадянську ініціативу й роботу, засновану на добровільності;
- походження та розвиток прав людини, про свої права і права інших людей та їх захист.

Навчання для розвитку розуміння і особистого ставлення:

- ідентифікування себе як особистості й громадянина України, формування вільної особистості, яка визнає загальнолюдські та національні цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці;
- усвідомлення цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки, виховання засобами історії громадянської свідомості, зорієнтованої на патріотичне почуття);
- належності до власної країни та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, орієнтації на демократичні пріоритети й злагоду в суспільстві;
- прищеплення толерантності й поваги до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей;
- виявлення нових аспектів змісту чи нових способів розв'язання проблем (творче мислення); співпереживання людям, що опинилися у вирі несприятливих історичних подій (емпатійне мислення), бачення зв'язків між історичними подіями та явищами (логічне мислення); уміння оцінювати їх під різними кутами зору (критичне мислення);
- розуміння зв'язку між громадянською позицією й розвитком суспільства, усвідомлення своєї ролі у суспільстві та відповідальності за його стан;
- ухвалення зважених рішень, спрямованих на розвиток місцевої громади і суспільства.

Навчання через:

- ефективну співпрацю з іншими під час реалізації проектів соціального характеру, волонтерство, підтримку громадських проектів та ініціатив;
- критичний аналіз джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам впливу;
- практичні роботи та лабораторні заняття, що передбачають вирішення історичних завдань, моделювання ситуацій, оволодіння суспільним досвідом та забезпечення соціальної активності особистості;
- творчу роботу школярів, знаходження переконливих історичних прикладів вирішення конфліктів;
- роботу в групах та партнерські технології, вміння досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і чужий, зокрема взятий з історії, досвід;
- обговорення гострих історичних проблем;
- виконання практичних вправ з історичної тематики та тематики з громадянської освіти й освіти з прав людини.

Приклади вправ

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою пропонуваної вправи
5	Тема 4. Історія України в пам'ятках і пам'ятниках (Акт проголошення незалежності України)	<ul style="list-style-type: none"> • знає, що правила необхідні для того, щоб регулювати співжиття людей; • розуміє, що правила захищають наші права; • усвідомлює важливість участі у розробці правил співжиття та відповідальність за їх дотримання. 	<ul style="list-style-type: none"> • навички активної участі у громадському житті; • знання прав людини та вміння їх захисту; • відповідальність; • навички співпраці у групі; • уміння проявляти ініціативу.

Вправа «Конституція нашої групи», 5 клас

Час: 15 хв.

Використані матеріали

Посібник з навчання дітей правам людини «Компасіто», с. 124–127.

Мета

Пояснити важливість правил співжиття, участі у їх створенні та відповідальності за їх дотримання.

Інструкція

1. Загальні правила співжиття в Україні записано в основному законі – Конституції. Учня пропонується уявити, що їхній клас – це маленька держава і вони разом мають домовитися про правила життя у своєму класі-державі.
  2. Групи називають правила, вчитель записує на аркуші «Конституція нашого класу» та розміщує на видному місці, наголошуючи, що відтепер – це правила нашої взаємодії!
  3. Учні відповідають на питання, яка поведінка нам показує, що ми реалізуємо ці правила, а яка – заперечує їх?
  4. Вчитель пропонує проголосувати за ухвалення визначених правил, учні голосують.
- Робота в групах: скласти збірку правил співжиття свого класу, враховуючи положення культури прав людини. Кожна група пропонує 3 правила:
- цінність
  - гідність
  - повага
  - різноманітність
  - співчуття
  - солідарність
  - мир
  - вирішення
  - підтримка
  - захист
  - справедливість
  - відповідальність

Обговорення

- Для чого людям потрібні правила співжиття?
- Що робити для того, щоб ухвалених вами правил дотримувалися?

Підсумки

Підведення до розуміння того, що правила і обов'язки їх дотримання допомагають жити разом так, щоб поважати права кожного. Правила захищають нас та інших людей і покладають на нас відповідальність за їх дотримання.

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою запропонованої вправи
6	Тема 3. Антична цивілізація (Утвердження демократії в Афінах за Перикла.)	<ul style="list-style-type: none"> знає, які є права людини та розуміє їх зміст; усвідомлює необхідність поширення знань про права людини. 	<ul style="list-style-type: none"> навички активної участі у громадському житті; громадянська свідомість; вміння аргументувати свою думку; уміння працювати в групі та проявляти ініціативу.

Вправа «Реклама прав людини», 6 клас

Час: 15 хв.

Використані матеріали

Посібник з навчання дітей правам людини «Компасіто», с. 188–190, с. 313–315.

Мета

Поглибити розуміння прав людини.

Інструкція

1. Робота в 5 групах: коротко презентувати (прорекламувати) одне з прав людини, що зазначене у картці, яку отримує кожна група.

2. Картки для роботи груп

Стаття 1. Право на рівність. (Принцип рівності) Кожен народжений вільним і рівним у своїй гідності та правах з іншими людьми. Ти наділений умінням думати і відрізняти погане від доброго. Ти повинен ставитися до інших дружньо.

Стаття 2. Свобода від дискримінації. Кожен має право на всі права людини незалежно від твоєї раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, думок, сім'ї, соціального і економічного становища, місця народження і національності.

Стаття 3. Право на життя, свободу та особисту недоторканність. Кожен має право жити, бути вільним і почуватися в безпеці.

Стаття 5. Свобода від катувань і поведження, яке принижує гідність. Ніхто не може тебе катувати, робити тобі боляче або принижувати тебе.

Стаття 12. Свобода від втручання в особисте і сімейне життя, посягання на недоторканність житла і таємницю кореспонденції. Ніхто не може шкодити твоїй репутації, а також входити в твій будинок і читати твої листи без дозволу. Ти і твоя сім'я мають право на захист від незаконного посягання на вашу честь і репутацію.

Стаття 18. Право на свободу думки і релігії. Кожен має право на свободу думки і вибору релігії. Ти маєш право сповідувати свою релігію або віру, також як і міняти їх.

3. Презентація роботи груп.

Обговорення

- Що нового ви дізналися про права людини?
- Чому важливо рекламувати права людини?

Підсумки

Підведення до розуміння того, що популяризація прав людини сприяє їх розумінню та реалізації.

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою запропонованої вправи
------	------	----------------------	---

7

Розділ 5. Руські удільні князівства у складі сусідніх держав. Кримське Ханство (Міста, магдебурзьке право.)

- **розуміє**, що відповідальність є складовою забезпечення прав людини;
- **усвідомлює** необхідність участі у вирішенні суспільних проблем;
- **займає** активну життєву позицію.

- навички активної участі у громадському житті;
- відповідальність;
- уміння критично читати інформацію;
- вміння аргументувати свою думку;
- вміння досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю;
- вміння проявляти ініціативу.

Вправа «Чия це проблема?»

7 клас

Час: 15 хв.

Використані матеріали

Живемо в демократії: плани уроків з питань освіти для демократичного громадянства та освіти прав людини для загальноосвітніх навчальних закладів, с. 149–151, 156.

Мета

Сформувати уявлення про відповідальність як важливу рису активного члена громадянського суспільства.

Інструкція

1. Учні знайомляться з уявним листом до місцевої газети. Він містить скаргу щодо соціальної проблеми, яка турбує жителів певної місцевості.

«Як група місцевих мешканців ми переконані, що багато проблем, які постають перед людьми, виникають саме тому, що мешканці не готові брати відповідальність за свою власну поведінку.

Ми також думаємо про те, що містечко та його околиці надто засмічені. Причина в тому, що люди дуже ліниві, щоб прибирати його, як належить. Це неприпустимо, оскільки належить шурів та спричинює виникнення хвороб. Коли люди залишають використані ємкості від фарб та хімікатів, це може спричинити їх проникнення у річки та зараження питної води.

Чому люди не хочуть думати про наслідки своїх дій? І чому політики нічого не роблять, щоб вирішити ці проблеми?»

Завдання учням:

- а) ідентифікувати і конкретизувати проблему;
  - б) написати загальний список тих людей, хто несе відповідальність за описану проблему (мозковий штурм), вчитель фіксує перелік на дошці.
2. Учні підходять і ставлять позначку (маркером, крейдою...) напроти того зі списку, хто, на їхню думку, несе найбільшу відповідальність.
  3. Мозковий штурм: учні пропонують кроки, які вони можуть робити для вирішення проблеми сміття (не шукати винних, а думати, що я можу), та обґрунтовують свої пропозиції.

Підсумки

Підвести до розуміння, що кожен з нас є членом громадянського суспільства і несе відповідальність за свої дії, активна громадянська позиція сприяє вирішенню загальнозначущих проблем (у цьому разі активна позиція забезпечує відстоювання права людини на здорове довкілля).

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою пропонованої вправи
8	Розділ 4. Козацька Україна наприкінці 50-х років XVII – на початку XVIII ст.; (Конституція Пилипа Орлика)	<ul style="list-style-type: none"> поглиблює знання про міжнародні документи у сфері захисту прав людини; розуміє роль Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод людини. 	<ul style="list-style-type: none"> навички активної участі у громадському житті; навички критичного мислення; вміння ефективно співпрацювати з іншими; знання та критичне розуміння права.

Вправа «Ажурна пилка»,

8 клас

Час: 15 хв.

Робота з текстом Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод людини

Використані матеріали

Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас», с. 65.
Посібник з протидії мові ненависті онлайн через освіту з прав людини «Закладинки», с. 320–321

Мета

Розкрити зміст Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод людини та її значення для гарантування певних прав, проголошених у Загальній декларації прав людини.

Інструкція

- Метод «ажурна пилка». Учні об'єднуються у 4 групи і працюють з основною частиною тексту Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод людини і ставлять позначки біля відповідних статей і положень (5 хв.).
  - Група № 1. Дає загальну характеристику конвенції – який її зміст, структура та спрямованість.
  - Група № 2. Розкриває, які права проголошує конвенція.
  - Група № 3. Розкриває, які свободи проголошує конвенція.
  - Група № 4. Досліджує, які заборони і обмеження містить конвенція.

Групи міксуються таким чином, щоб у кожній новій групі були представники всіх 4-х груп. Кожен представник попередньої групи знайомить учасників зі своїм матеріалом. Таким чином всі учасники опрацюють положення конвенції (5 хв.).

Роздатковий матеріал

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (європейська конвенція з прав людини), доповнена протоколами.

Спрощена версія окремих статей

КОРОТКИЙ ЗМІСТ ПРЕАМБУЛИ

Держави, що входять до складу Ради Європи, прагнуть зміцнення миру та єдності на основі прав людини та основних свобод. З прийняттям цієї Конвенції ними був зроблений перший крок на шляху забезпечення колективного гарантування певних прав, проголошених у Загальній декларації прав людини.

СТАТТЯ 1 - ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПОВАЖАТИ ПРАВА ЛЮДИНИ

Держави забезпечують кожній людині права, які проголошені в цій конвенції.

СТАТТЯ 2 - ПРАВО НА ЖИТТЯ

У тебе є право на життя.

СТАТТЯ 3 - ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ

Ніхто не має права завдавати тобі болю або піддавати тебе тортурам. Навіть в умовах ув'язнення ніхто не має права ображати твою людську гідність.

СТАТТЯ 4 - ЗАБОРОНА РАБСТВА ТА ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ

Забороняється утримувати тебе в рабстві або залучати до примусової праці.

СТАТТЯ 5 - ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ

У тебе є право на свободу. У разі арешту в тебе є право знати про його причини. У разі арешту у тебе є право на швидкий судовий розгляд або звільнення до суду.

СТАТТЯ 6 - ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

У тебе є право на справедливий судовий розгляд незалежним і безстороннім судом. Якщо тебе звинувачують у скоєнні злочину, то ти вважаєшся невинним доти, доки твоя провина не буде доведена. У тебе є право на адвоката, за якого заплатить держава, якщо у тебе немає коштів для оплати його послуг.

СТАТТЯ 7 - ПОКАРАННЯ ВИКЛЮЧНО НА ПІДСТАВІ ЗАКОНУ

Тебе не можуть засудити за злочин, якщо в момент його вчинення воно не було злочином за чинним законодавством.

СТАТТЯ 8 - ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

У тебе є право на повагу твого приватного і сімейного життя, недоторканності твого житла і таємниці твоєї кореспонденції.

СТАТТЯ 9 - СВОБОДА ДУМКИ, СОВІСТІ І РЕЛІГІЇ

У тебе є право на свободу думки, совісті і релігії. Ти маєш право сповідувати свою релігію приватним чи публічним чином і за бажанням ти можеш міняти своє віросповідання.

СТАТТЯ 10 - СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

У тебе є право говорити і писати те, що думаєш, одержувати і поширювати інформацію. Це також стосується свободи преси.

СТАТТЯ 11 - СВОБОДА ЗІБРАНЬ ТА АСОЦІАЦІЙ

У тебе є право на свободу мирних зібрань та на свободу об'єднання з іншими, включаючи професійні спілки.

СТАТТЯ 12 - ПРАВО НА ШЛЮБ

У тебе є право одружуватися і створювати сім'ю.

СТАТТЯ 13 - ПРАВО НА ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

У разі порушення твоїх прав, ти можеш офіційно звернутися до суду або інші державні органи.

СТАТТЯ 14 - ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ

У тебе є всі ці права незалежно від кольору шкіри, статі, мови, політичних або релігійних переконань або походження.

СТАТТЯ 15 - ВІДХИЛЕННЯ ВІД ДОТРИМАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИНАХ

Під час війни або іншого надзвичайного стану уряд може вживати таких заходів, які обмежують твої права, але лише тоді, коли це абсолютно необхідно. Але навіть у таких випадках урядам не дозволяється, наприклад, піддавати тебе тортурам або страчувати в довільному порядку.

ПРОТОКОЛИ ДО КОНВЕНЦІЇ

СТАТТЯ 1 ПРОТОКОЛУ № 1 - ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ

У тебе є право володіти і користуватися своїм майном.

СТАТТЯ 2 ПРОТОКОЛУ № 1 - ПРАВО НА ОСВІТУ

У тебе є право на відвідування школи.

СТАТТЯ 3 ПРОТОКОЛУ № 1 - ПРАВО НА ВІЛЬНІ ВИБОРИ

У тебе є право вибирати керівництво своєї країни шляхом таємного голосування.

СТАТТЯ 2 ПРОТОКОЛУ № 4 - СВОБОДА ПЕРЕСУВАННЯ

Якщо ти перебуваєш на законних підставах на території якої-небудь держави, то у тебе є право на свободу пересування і вибору місця проживання в межах цієї території.

СТАТТЯ 1 ПРОТОКОЛУ № 6 - СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ

Ти не можеш бути засуджений до смертної кари або страчений державою.

СТАТТЯ 2 ПРОТОКОЛУ № 7 - ПРАВО НА АПЕЛЯЦІЮ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Якщо тебе засудили за скоєння кримінального злочину, у тебе є право на перегляд покарання судом вищої інстанції.

СТАТТЯ 3 ПРОТОКОЛУ № 7 - КОМПЕНСАЦІЯ В РАЗІ СУДОВОЇ ПОМИЛКИ

У тебе є право на компенсацію, якщо тебе помилково засудили за скоєння злочину.

СТАТТЯ 1 ПРОТОКОЛУ № 12 - ЗАГАЛЬНА ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ

Державна влада не може піддавати тебе дискримінації на підставі, наприклад, кольору шкіри, статі, мови, політичних або релігійних переконань або походження.

Обговорення

- На вашу думку, з якою метою була прийнята Європейська конвенція про захист прав і основоположних свобод людини?
- Яке значення має прийняття даної конвенції?

Підсумки

Підведення до розуміння того, що свободи, що визначаються та захищаються як права людини, включають свободу думки, переконання та висловлювання, свободу релігійних уподобань та практик, пересування в межах держави та права на мирні збори та асоціації. Європейська конвенція про захист прав і основоположних свобод людини є регіональним договором з забезпечення прав людини та першим кроком на шляху забезпечення колективного гарантування певних прав, проголошених у Загальній декларації прав людини.

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою запропонованої вправи
9	Розділ 6. Українські терени у складі Російської імперії на початку ХХ ст. (Український політичний та національно-культурний рух в 1907-1914 рр. Прояви ксенофобії та шовінізму.)	<ul style="list-style-type: none"> • знає права дитини та вміє їх ідентифікувати; • розуміє свої права і вміє їх сформулювати; • усвідомлює, що знання своїх прав є інструментом для їх захисту. 	<ul style="list-style-type: none"> • навички активної участі у громадському житті; • впевненість у собі; • вміння працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю; • вміння толерантно ставитися до інших.

Вправа «Електростанція»,

9 клас

Час: 15 хв.**Використані матеріали**

Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас», с. 150-152.

Посібник з навчання дітей правам людини «Компасіто», с. 159-161 (роздаткові картки), 322-325.

Мета

Ознайомити з концепцією про права дитини та співвіднести їх із життєвими прикладами.

Інструкція

Вчитель готує набір карток із твердженнями, що стосуються прав дитини, і пропонує учням уявити, що вони робітники електростанції, енергія якої є життєво важливою, станція в жодному разі не може зупинитися. Електростанція живиться потоком інформації, якщо інформація є неправдивою, то станція зупиняється, тому важливо перевіряти інформацію. Далі вчитель об'єднує учнів у дві команди, які мають на швидкість знаходити правильну відповідь. Яка команда перша знаходить підтвердження правильності чи хибності інформації, отримує картку, яка розглядалася. У якій команді більше карток, та і перемогла. Для підказки учні отримують Конвенцію про права дитини.

Роздатковий матеріал

<p>Твердження: будь-хто, хто одружується (виходить заміж), вже не дитина. ***</p> <p>Відповідь: неправильно. Це порушення Конвенції про права дитини. Стаття 1. Визначення дитини. Кожен, хто не досяг 18-річного віку, вважається дитиною і, отже, має всі права, гарантовані в цій конвенції.</p>	<p>Твердження: всі діти мають однакові права людини, незалежно від того, чи є вони чи їхні батьки громадянами якоїсь країни чи ні. ***</p> <p>Відповідь: правильно. Конвенція про права дитини. Стаття 2. Заборона дискримінації. Права в Конвенції застосовні до кожного [...], незалежно від того, звідки він родом, держава повинна захищати дитину від будь-якої форми дискримінації.</p>
<p>Твердження: якщо ви зробите злочин, вас можуть посадити у в'язницю з дорослими злочинцями. ***</p> <p>Відповідь: неправильно. Це порушення Конвенції про права дитини. Стаття 37. Каткування, жорстоке поведіння і позбавлення волі. З дітьми, які порушують закон, не можна поводитися жорстоко. Їх не можна посадити у в'язницю з дорослими злочинцями, їм повинна бути надана можливість контакту зі своїми сім'ями.</p>	<p>Твердження: наш шкільний бібліотекар дозволяє мені брати будь-яку книгу, яку я хочу. ***</p> <p>Відповідь: правильно. Конвенція про права дитини. Стаття 17. Доступ дитини до відповідної інформації та засобів зв'язку. Діти мають право на достовірну інформацію з різних джерел, включаючи засоби масової інформації. Телебачення, радіо та газети повинні надавати інформацію, яку діти можуть зрозуміти, вони не повинні поширювати матеріали, які можуть завдати шкоди дітям.</p>
<p>Твердження: хоча мені тринадцять років, мої батьки прочитують всю мою пошту перед тим, як дають мені переглянути її. ***</p> <p>Відповідь: неправильно. Це порушення Конвенції про права дитини. Стаття 16. Особисте життя, честь і репутація. Діти мають право на особисте життя. Закон повинен захищати їх від зазіхань на їхній спосіб життя, їхнє добре ім'я, на їхні сім'ї, на їхні будинки і їхні листи та пошту.</p>	<p>Твердження: 8 клас випускає щотижневий журнал і поширює його серед сусідів. ***</p> <p>Відповідь: правильно. Конвенція про права дитини. Стаття 13. Свобода вираження. У вас є право думати, про що ви хочете, говорити, що вам подобається, і ніхто не повинен вам це забороняти. Ви можете ділитися своїми ідеями і думкою незалежно від кордонів.</p>
<p>Твердження: Моя сім'я приїхала сюди, втікши від війни в нашій країні. Але тут дітям-біженцям не дозволяють ходити в школу. ***</p> <p>Відповідь: неправильно. Це порушення Конвенції про права дитини. Стаття 22. Діти-біженці. Спеціальний захист повинен бути наданий дітям-біженцям. Діти, які приїхали в країну як біженці, повинні мати однакові права з дітьми, народженими в цій країні.</p>	<p>Твердження: у мене є право бачити обох батьків, навіть якщо вони розлучилися. ***</p> <p>Відповідь: правильно. Конвенція про права дитини. Стаття 9. Розлучення з батьками. Діти не повинні розлучатися зі своїми батьками, тільки заради їхнього власного блага, наприклад, якщо один з батьків погано поводить себе або нехтує своєю дитиною. Діти, чії батьки розлучилися, мають право контактувати з обома батьками, якщо тільки це не завдає шкоди дитині.</p>

<p>Твердження: хоча я пересуваюся в інвалідному візку, я можу ходити в школу разом з іншими дітьми в моєму районі. Школа повинна зробити для мене пандус. ***</p> <p>Відповідь: правильно. Конвенція про права дитини. Стаття 23. Діти-інваліди. Діти, у яких є будь-яка інвалідність, повинні мати право на спеціальну допомогу, підтримку і освіту, щоб вони могли провадити повноцінне і самостійне життя, виходячи зі своїх можливостей.</p>	<p>Твердження: довколишній завод випускає в атмосферу смердючі хімікати, які викликають у людей кашель. ***</p> <p>Відповідь: неправильно. Це порушення Конвенції про права дитини. Стаття 24. Здоров'я та послуги системи охорони здоров'я: Діти мають право під час хвороби на високоякісну охорону здоров'я, тобто на ліки, лікарні і лікарів. Діти також мають право на чисту воду, поживну їжу і чисте довкілля, щоб вони залишалися здоровими. Багаті країни повинні допомагати біднішим країнам в досягненні цього.</p>
<p>Твердження: у мене є право на ім'я, країну і родину. ***</p> <p>Відповідь: правильно. Конвенція про права дитини. Стаття 8. Збереження індивідуальності. Держави повинні поважати права дитини на ім'я, громадянство і родинні зв'язки. Держави зобов'язані захищати і відновлювати індивідуальність дитини.</p>	<p>Твердження: я пропускаю багато шкільних занять, оскільки, коли немовля хворіє, я дбаю про нього, поки моя мама працює. ***</p> <p>Відповідь: неправильно. Це порушення Конвенції про права дитини. Стаття 32. Дитяча праця. Уряд повинен захищати дітей від роботи, яка небезпечна, може завдати шкоди їхньому здоров'ю або освіті або яка може привести до їх експлуатації.</p>

Обговорення

- Що нового ви дізналися про права людини?
- Чому важливо рекламувати права людини?

Підсумки

Підведення до розуміння того, що популяризація прав людини сприяє їх розумінню та реалізації.

Роздатковий матеріал

Конвенція про права дитини (версія для дітей)

Стаття 1. Визначення дитини. До тих пір, поки тобі не виповниться 18 років, ти вважаєшся дитиною і маєш всі права, які викладені в цій Конвенції.

Стаття 2. Заборона дискримінації. Ти не повинен піддаватися дискримінації за будь-якої причини, включаючи причини раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, переконань, походження, соціального або майнового стану, стану здоров'я і народження, твоїх батьків або законних опікунів або яких-небудь інших обставин.

Стаття 3. Найкраще забезпечення прав дитини. У всіх діях щодо дітей першочергова увага повинна приділятися найкращому забезпеченню твоїх інтересів і інтересів будь-якої дитини.

Стаття 4. Здійснення прав Конвенції. Держава повинна подбати, щоб права цієї Конвенції були доступні тобі і всім дітям.

Стаття 5. Виховання в сім'ї і розвиток здібностей дитини. Твоя сім'я несе основну відповідальність за твоє виховання так, щоб у міру того, як ти ріс, ти вчився правильно користуватися своїми правами. Держава повинна поважати це право.

Стаття 6. Право на життя та розвиток. Ти маєш право жити і розвиватися. Держава зобов'язана забезпечити твоє виживання і здоровий розвиток.

Стаття 7. Реєстрація здоров'я, імені, громадянство і турбота батьків. Ти маєш право на офіційну реєстрацію твого народження, імені і громадянство. Ти маєш право знати своїх батьків і розраховувати на їхнє піклування.

Стаття 8. Збереження індивідуальності. Держава повинна дотримуватися твого права на ім'я, громадянство і родинні зв'язки.

Стаття 9. Розлучення з батьками. Тебе не повинні розлучати з твоїми батьками за винятком тих випадків, коли це в твоїх інтересах (наприклад, коли батьки не піклуються про тебе або жорстоко з тобою поведуться). Якщо твої батьки розлучилися, ти маєш право регулярно зустрічатися з ними, крім тих випадків, коли це може завдати тобі шкоди.

Стаття 10. Возз'єднання родини. Якщо ти і твої батьки живете в різних країнах, ти маєш мати можливість перетинати кордони цих країн і в'їжджати у власну, щоб підтримувати особисті стосунки з твоїми батьками або возз'єднатися сім'єю.

Стаття 11. Захист від незаконного переміщення в іншу країну. Держава повинна вжити заходів, щоб запобігти незаконному вивезенню тебе з твоєї країни.

Стаття 12. Повага до поглядів дитини. Якщо дорослі ухвалюють рішення, що стосуються твоїх інтересів, ти маєш право на свободу вираження поглядів і твоя думка має бути врахована при ухваленні таких рішень.

Стаття 13. Свобода вираження поглядів та інформації. Ти маєш право мати, шукати, отримувати і передавати інформацію будь-якого роду (наприклад, за допомогою письма, мистецтва, телебачення, радіо або Інтернету), якщо тільки ця інформація не шкодить тобі та іншим людям.

Стаття 14. Свобода думки, совісті і релігії. Ти маєш право на переконання і релігію і можеш практикувати свою релігію, якщо тільки це не порушує права інших людей. Твої батьки повинні пояснити тобі ці права.

Стаття 15. Свобода асоціацій і мирних зборів. Ти маєш право зустрічатися і об'єднуватися в групи з іншими дітьми, якщо тільки це не шкодить іншим людям.

Стаття 16. Особисте життя, честь і репутація. Ти маєш право на особисте життя. Ніхто не має права шкодити твоїй репутації, а також входити в твій будинок і читати твої листи або електронну пошту без дозволу. Ти і твоя сім'я мають право на захист від незаконного посягання на вашу честь і репутацію.

Стаття 17. Доступ до інформації та засобів масової інформації. Ти маєш право на достовірну інформацію з різних джерел, включаючи книги, газети і журнали, телебачення, радіо та Інтернет. Інформація повинна бути корисною і доступною твоєму розумінню.

Стаття 18. Відповідальність батьків. Батьки несуть рівну відповідальність за твоє виховання і розвиток і повинні завжди враховувати твої інтереси. Держава має надавати батькам належну допомогу у вихованні та розвитку дітей, особливо, якщо батьки працюють.

Стаття 19. Захист від всіх форм насильства, недбалого поводження і жорстокого поводження. Держава повинна забезпечити, щоб про тебе добре дбали, і захищати тебе від насильства, недбалого ставлення і жорстокого поводження з боку батьків або тих, хто про тебе піклується.

Стаття 20. Захист дитини, позбавленої сім'ї. Якщо батьки і родина не можуть про тебе дбати достатньою мірою, тоді за тобою повинні доглядати люди, які поважають твої релігію, традиції і мову.

Стаття 21. Усиновлення. Якщо тебе всиновлюють, перш за все повинні неухильно дотримуватися твоїх інтересів, незалежно від того, усиновлений ти в країні, де народився, або тебе перевезли жити в іншу країну.

Стаття 22. Діти-біженці. Якщо ти приїхав в нову країну, тому що на твоїй батьківщині небезпечно жити, ти маєш право на захист і підтримку. Ти маєш право на такі ж права, як і діти, народжені в цій країні.

Стаття 23. Діти з інвалідністю. Якщо у тебе психічні чи фізичні особливості розвитку, ти маєш право на особливий догляд, підтримку і освіту, так щоб ти міг вести повноцінне і незалежне життя і брати участь в житті суспільства відповідно до своїх можливостей.

Стаття 24. Здоров'я та охорона здоров'я. Ти маєш право на охорону свого здоров'я (наприклад, ліки, доступ до лікарні та кваліфікованих медичних працівників). Ти маєш право на питну воду, поживну їжу, чисту екологію і профілактику хвороб, щоб ти залишався здоровим. Багаті країни повинні допомогти біднішим країнам домогтися таких стандартів.

Стаття 25. Періодична оцінка при опікуванні. Якщо ти перебуваєш під опікою, і про тебе піклуються місцева влада або установи, а не твої батьки, держава повинна регулярно перевіряти твої умови життя, щоб переконатися, що за тобою забезпечено хороший догляд.

Стаття 26. Соціальне забезпечення. Суспільство, в якому ти живеш, має надати тобі можливість користуватися його благами, які допомагають тобі розвиватися і жити в хороших умовах (наприклад, освіта, культура, харчування, здоров'я і соціальне забезпечення). Держава повинна надати додаткові кошти для дітей нужденних сімей.

Стаття 27. Рівень життя. Ти маєш право на рівень життя, необхідний для твого фізичного, розумового, духовного і морального розвитку. Держава повинна допомагати тим батькам, які не можуть забезпечити своїм дітям необхідні умови життя.

Стаття 28. Право на освіту. Ти маєш право на освіту. У школах повинні дотримуватися прав дитини і проявляти повагу до її людської гідності. Початкова освіта повинна бути обов'язковою і безкоштовною. Багаті країни повинні допомогти біднішим країнам домогтися таких стандартів.

Стаття 29. Цілі освіти. Навчальні заклади повинні розвивати твою особистість і повністю розкрити твої таланти, розумові та фізичні здібності. Вони повинні підготувати тебе до дорослого життя і навчити поважати твоїх батьків, культурні цінності і традиції, своєї та інших країн. Ти маєш право вчитися правильно користуватися своїми правами.

Стаття 30. Діти, які належать до меншин і корінного населення. Ти маєш право говорити рідною мовою, дотримуватися рідних звичаїв і сповідувати свою релігію незалежно від того, чи поділяють їх більшість людей у твоїй країні.

Стаття 31. Відпочинок, дозвілля і культурне життя. Ти маєш право на відпочинок та ігри, а також на участь у культурному і творчому житті.

Стаття 32. Дитяча праця. Держава повинна захищати тебе від небезпечної, шкідливої і непосильної роботи, яка заважає твоєму освіті і дозволяє іншим тебе експлуатувати.

Стаття 33. Діти і незаконне вживання наркотичних засобів. Держава повинна зробити все можливе, щоб уберегти тебе від незаконного вживання наркотиків, не допустити твоєї участі у виробництві і торгівлі наркотиками.

Стаття 34. Захист від сексуальної експлуатації. Держава повинна захищати тебе від будь-яких форм сексуального насильства.

Стаття 35. Захист від торгівлі дітьми, контрабанди та викрадення. Держава повинна всіма силами боротися проти викрадення, контрабанди та продажу дітей в інші країни з метою експлуатації.

Стаття 36. Захист від інших форм експлуатації. Ти повинен бути захищений від будь-яких дій, які можуть завдати шкоди твоєму розвитку і благополуччю.

Стаття 37. Захист від катувань, жорстокого поводження і позбавлення волі. Якщо ти порушив закон, з тобою не повинні поводитися жорстоко. Тебе не можуть помістити у в'язницю разом з дорослими, у тебе повинна бути можливість підтримувати контакт зі своєю сім'єю.

Стаття 38. Захист дітей, яких торкнулися збройні конфлікти. Якщо тобі не виповнилося 15 років (18 в більшості європейських країн), держава не повинна дозволити тобі вступати в армію або безпосередньо брати участь у збройних конфліктах. Діти в зонах військових конфліктів повинні отримувати особливий захист і догляд.

Стаття 39. Відновлювальний догляд. Якщо ти виявився жертвою жорстокого поводження, конфлікту, тортур, зневаги або експлуатації, то держава повинна зробити все можливе, щоб відновити твоє фізичне і душевне здоров'я і дати тобі повернутися до лав товариства.

Стаття 40. Здійснення правосуддя щодо неповнолітніх правопорушників. Якщо тебе звинуватили в порушенні законів, з тобою повинні поводитися так, щоб твою людську гідність було збережено. Ти маєш право на правову допомогу і можеш бути засудженим до тюремного ув'язнення тільки за дуже серйозні злочини.

Стаття 41. Застосування найвищих норм. Якщо закони твоєї країни захищають права дитини краще, ніж положення цієї Конвенції, то слід застосовувати закони цієї країни.

Стаття 42. Поширення інформації про Конвенцію. Держава повинна поширювати інформацію про Конвенцію серед дорослих, установ і дітей.

Статті 43-54. Зобов'язання держав. Ці статті пояснюють, як дорослі і держави повинні працювати разом, щоб забезпечити дотримання прав дітей.

Примітка: Конвенція з прав дитини була прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй в 1989 році і вступила в силу в 1990 році. У Конвенції 54 статті, що визначають права дітей і як ці права повинні бути забезпечені і підтримані державами. Майже всі країни в світі ратифікували цю Конвенцію, обіцяючи дотримуватися всіх прав і свобод цієї Конвенції.

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою запропонованої вправи
5	Історія України в пам'ятках і пам'ятниках (Пам'ятник як витвір мистецтва для увічнення пам'яті про подію або особу).	<ul style="list-style-type: none"> знає про факти з історії України й рідного краю та національні пам'ятники на честь цих подій; розуміє, що війни, пам'ять про жертви яких увічнюється в пам'ятниках, порушують права людини; усвідомлює, що вшанування пам'яті повинно допомогти запобігти майбутнім порушенням прав людини. 	<ul style="list-style-type: none"> пошанування досвіду й цінностей власного й інших народів, держав, релігій і культур; вміння працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю; навички толерантного сприйняття і ставлення до життєвої позиції іншого; усвідомлення цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки).

Вправа «Теги для запам'ятовування»,

5 клас

Час: 15 хв.

Використані матеріали

Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас», с. 285–289.

Мета

Показати, що пам'ятники є засобом захисту прав людини через пам'ять.

Інструкція

- Поясніть учням, що означає «хмара тегів» і що вони будуть створювати невіртуальну хмару, щоб продемонструвати асоціації та спогади, які викликають пам'ятники.
- Закріпіть на дошці зображення монументу «Батьківщина-мати» у Києві або пам'ятника, пов'язаного з історією II світової війни, розташованого у місцевості, де вони проживають.
- Попросіть учнів з'ясувати почуття, думки та асоціації – як негативні, так і позитивні, які пам'ятник викликає в них.
- Запропонуйте взяти кольорові стікери та написати власні «ключові слова», розмістивши їх навколо зображення у відповідності з принципами:
  - це мають бути власні слова: вони просто показують, як ви сприймаєте певний об'єкт;
  - негативні асоціації необхідно записати на стікерах одного з кольорів та розмістити ліворуч від зображення; чим більш вони негативні, тим ближче до лівого краю вони повинні розташовуватися.
  - позитивні асоціації необхідно записати на стікерах іншого кольору та розмістити праворуч; чим більш вони позитивні, тим ближче до правого краю вони повинні розташовуватися.

Обговорення

- Чи є у «хмарі» вражаючі послання або приклади?
- Які почуття переважають – позитивні чи негативні?
- Чому пам'ятники повинні нагадувати нам про те, що війни загрожують правам людини?
- Як ви вважаєте, чи відрізнялися б хмари ключових слів тих, хто вижив під час війни або загинув у бою, від вашої?

Підсумки

Підведення до розуміння того, що увічнення пам'яті про війни через пам'ятники є визнанням порушень прав людини, що відбулися, їх засудженням та застереженням від повторення подібного у майбутньому.

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою запропонованої вправи
6	Витоки європейської та інших сучасних цивілізацій. (Цивілізаційні взаємодії).	<ul style="list-style-type: none"> • знає про події, що пов'язані з історією прав людини в стародавньому світі; • розуміє, що важливим аспектом розвитку сучасних цивілізацій є створення філософських вчень та прийняття законів, які проповідували справедливість чи захищали права людей; • усвідомлює вплив історичного досвіду та культурних здобутків давніх народів на формування концепції прав людини. 	<ul style="list-style-type: none"> • пошанування досвіду і цінностей власного й інших народів, держав, релігій і культур; • вміння працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю; • вміння аргументувати свою думку; • навички аналітичного мислення.

Вправа «Хронологія», 6 клас

Час: 15 хв.

Використані матеріали

Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас», с. 307–310.

Мета

Поширити знання про розвиток невід'ємних прав людини через історію.

Інструкція

1. Намалюйте на дошці «лінію часу».
2. Підготуйте картки з датами та подіями, наведеними нижче, та використайте їх у вікторині. Прочитайте вголос ім'я людини, подію або закон і попросіть учасників вгадати дату. Потім розмістіть картки на хронологічній шкалі.
3. Попросіть учасників знайти цитати відомих людей, ілюстрації, які відносяться до змісту карток; додайте їх до шкали.

Обговорення

- Що впливало на розвиток прав людини протягом всієї історії?
- Чому важливо знати про історію прав людини?
- Які ще права будуть нам потрібні в майбутньому?

Підсумки

Підведення до розуміння, що ідея того, що люди володіють невід'ємними правами, корениться в багатьох культурах і стародавніх традиціях, а численні приклади з історії людства свідчать: цінності, втілені у правах людини, є реакцією на всебітні потреби людей і на пошук справедливості.

Роздатковий матеріал

Події стародавньої історії, що зазвичай пов'язуються з історією прав людини

1760 р. до н. е. у Вавилоні цар Хаммурапі створює «Кодекс Хаммурапі» (що записується на великому камені і обіцяє «зробити справедливе правління в царстві... і сприяти благу народу»).

594 р. до н. е. в Афінах Солон провів реформи, які започаткували античну демократію (всі чоловіки, уроженці Аттики, вважалися громадянами Афіньського полісу, брали участь у народних зборах; запроваджувався суд присяжних; жоден афінянин не міг стати рабом).

Близько 539 р. до н. е. цар Персії Кір Великий склав Хартію, яка визнавала права на свободу, безпеку, свободу пересування, а також деякі соціальні та економічні права.

509 р. до н. е. в Афінах проведено реформи Клісфена (всі громадяни зрівняні в правах незалежно від майнового стану, кожен громадянин міг брати участь в управлінні державою).

50–30-ті рр. V ст. до н. е. за часів правління Перикла у Афінах – розквіт демократії (скасування майнового цензу для обрання на посади державного управління, обрання посадовців жеребкуванням, запровадження плати для посадовців).

451–450 рр. до н. е. в Римській республіці розроблено Закони XII таблиць, якими встановлено рівність громадян перед законом незалежно від багатства і знатності.

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою пропонуваної вправи
7	Матеріальний і духовний світ Європейського Середньовіччя (Раннє Відродження. Гуманізм.)	<ul style="list-style-type: none"> • знає про ідеї раннього Відродження та гуманізму; • розуміє цінність культурних надбань кожного народу та необхідність поваги та збереження цих надбань; • усвідомлює, що всі культури у своїй різноманітності та взаємовпливі складають спільну спадщину людства. 	<ul style="list-style-type: none"> • пошанування досвіду й цінностей власного й інших народів, держав, релігій і культур; • вміння працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю; • уміння аргументувати свою думку; • навички критичного та аналітичного мислення.

Вправа «Три явища»,

7 клас

Час: 15 хв.

Використані матеріали

Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас», с. 78–80.

Мета

Поглибити розуміння культури прав людини.

Інструкція

1. Запропонуйте учням визначити індивідуально три найважливіші, на їхню думку, ідеї гуманізму раннього Відродження.
2. Роздайте учням по три картки. Поясніть, що на кожній із них вони мають написати одну із визначених ідей.
3. Потім запропонуйте учням працювати в малих групах, щоб обговорити різні варіанти, спробувати прийти до консенсусу і розставити пріоритети елементів.
4. Нарешті дайте їм можливість пройтись навколо та подивитись результати роботи кожної групи.

Обговорення

- Чи було легко визначити пріоритетність ідей? Якого роду розбіжності виникали між групами?
- Наскільки схожа чи відмінна була послідовність кожної групи?
- Яке, на вашу думку, значення для формування концепції прав людини мали ідеї гуманістів раннього Відродження?

Підсумки

Підведення до розуміння того, що культура є призмою, через яку людина розглядає та інтерпретує життя суспільства; гуманісти раннього Відродження проголосили цінність людської особистості та повагу до гідності людини, що згодом відобразилось у правах людини.

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою запропонованої справи
8	Високе Відродження. Реформація в Європі. (Релігійні війни в Німеччині та Франції.)	<ul style="list-style-type: none"> • знає про існування різних конфесій; • розуміє складність та багатоманітність суспільного життя, сутність понять «нетерпимість», «дискримінація»; • усвідомлює неприпустимість різних видів дискримінації. 	<ul style="list-style-type: none"> • пошанування досвіду і цінностей власного й інших народів, держав, релігій і культур; • уміння працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю; • уміння аргументувати свою думку; • навички критичного та аналітичного мислення; • усвідомлення цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); • емпатія.

Вправа «Корені та гілки», 8 клас

Час: 20 хв.

Використані матеріали

Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас», с. 474–485, 562–571, 621.

Навчання демократії: збірник практичних занять з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини / Р. Голлоб, П. Крапф. – Пер. з англ. та адаптація Н. Г. Протасової. – К. : Основа, 2016. – Т. 6, с. 48.

Посібник з протидії мові ненависті онлайн через освіту з прав людини «Закладики», с. 108–110.

Мета

Поглибити розуміння дискримінації як порушення прав людини.

Інструкція

1. Підготуйте різну кількість кольорових та одну білу наліпку.
2. Попросіть учнів заплющити очі та наклейте наліпки кожному з них на плече.
3. Після того, як учні розплющать очі, попросіть їх зібратися в групи за кольорами та записати на аркушах паперу якесь слово. Тим, хто потрапив до «кольорових груп», надайте можливість виконати завдання (дайте папір та ручку), а учня з білою наліпкою позбавте цієї можливості.
4. Запропонуйте учням повернутися на місця та обговоріть з ними такі питання:
  - Як ви почувалися, коли виконували інструкції вчителя?
  - Чи впливало на ваші відчуття те, в якій групі ви опинилися (більшість/одна особа)?
  - Чи відомі вам приклади того, коли відмінності між людьми в суспільстві призводили до певних обмежень прав меншості?
5. Об'єднайте учнів у малі групи та запропонуйте їм ознайомитися із визначеннями понять «нетерпимість», «дискримінація», а потім намалювати «дерево», корені якого – причини цих явищ, а гілки – наслідки.
6. Попросіть групи презентувати їхні результати, розмістивши малюнки у кімнаті так, щоб їх могли розглянути інші.

Обговорення

- Наскільки легко вам було знайти «корінчики» та «гілки» проблеми?
- Чи допоможе «дерево» зрозуміти природу дискримінації?
- Як можна використати дерево для того, щоб зменшити можливість виникнення дискримінаційних явищ?

Підсумки

Підведення до висновку про те, що дискримінація тісно пов'язана з нетерпимістю та є одним із найбільш поширених порушень прав людини.

Дискримінація: будь-яка відмінність, виключення, обмеження прав за такими ознаками, як раса, культура, етнічне походження, національність, сексуальна орієнтація, релігія, фізичні недоліки чи інші характеристики, що не відносяться до суті питання.

Нетерпимість: відсутність поваги до вчинків та переконань, що відрізняються від своїх власних.

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою пропонованої справи
9	Європа наприкінці XVIII – на початку XIX ст. (Французька революція кінця XVIII ст.)	<ul style="list-style-type: none"> • знає зміст головних положень Декларації прав людини і громадянина; • розуміє роль правових документів у розвитку концепції прав людини; • усвідомлює універсальність прав людини. 	<ul style="list-style-type: none"> • пошанування досвіду і цінностей власного й інших народів, держав, релігій і культур; • вміння працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю; • уміння аргументувати свою думку; • емпатія; • навички аналітичного та критичного мислення.

Вправа «Як ви думаєте?»

9 клас

Час: 20 хв.

Використані матеріали

Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас», с. 386–387, 601–602.

Посібник з протидії мові ненависті онлайн через освіту з прав людини «Закладинки», с. 200.

Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція. Методичний посібник для виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми. 7 кл. – К.: ФОП Бурия О. Д., 2014, с. 153–165.

Мета

Поглибити розуміння прав людини.

Інструкція

1. Об'єднайте учнів в групи по 4–5 осіб, роздайте кожній групі набори карток з положеннями Декларації прав людини і громадянина та аркуш ватману, на якому зображено три колонки: «У деяких випадках», «У більшості випадків», «Завжди».
2. Попросіть учнів прочитати, що написано на картках, й покласти кожну в ту колонку на аркуші, де, на їхній погляд, вона повинна міститися.
3. Обговоріть в колі результати роботи груп.
4. Надайте учням тексти Загальної Декларації прав людини і запропонуйте визначити спільні положення із Декларацією прав людини і громадянина.

Обговорення

- Яке значення, на вашу думку, має закріплення в законодавстві понять про гідність та повагу, що формувались в цивілізаціях всього світу протягом віків?
- Що свідчить про універсальність прав людини?
- У чому цінність прав, закріплених у Загальній декларації прав людини, для вас?

Підсумки

Підведення до висновку про цінність історичного досвіду різних народів для формування концепції прав людини та універсальність прав людини.

Роздатковий матеріал

Люди народжуються і залишаються вільними і рівними у правах; суспільні відмінності можуть ґрунтуватися лише на основі загальної користі.	Метою кожного політичного об'єднання є збереження природних і невід'ємних прав людини; цими правами є свобода, власність, безпека і опір гніту.
Свобода полягає у владі робити все, що не є шкідливим для інших; таким чином, здійснення природних прав кожної людини має лише такі межі, які забезпечують іншим членам суспільства користування такими самими правами; такі межі можуть бути визначені лише законом.	Жодна людина не може бути обвинувачена, заарештована або затримана, крім випадків, визначених законом, і відповідно до форм, передбачених ним. Той, хто домагається видання свавільних наказів, сприяє їх виданню, виконує їх, або той, на чию вимогу вони виконуються, повинен бути покараний; але кожний громадянин, викликаний чи затриманий на виконання закону, мусить негайно коритися; він є винним, якщо чинить опір.
Закон може забороняти лише ті дії, які є шкідливими для суспільства. Все, що не заборонено законом, те дозволено, і ніхто не може бути примушений робити те, що законом не передбачено.	Закон може встановлювати лише ті покарання, які безумовно і очевидно необхідні; ніхто не може бути покараний інакше, ніж на підставі закону, ухваленого і обнародованого до вчинення злочину, і правомірно застосованого.
Вільне повідомлення ідей і поглядів є одним із найцінніших прав людини. Як наслідок, кожен громадянин може вільно висловлюватись, писати і друкувати, але підлягає відповідальності за зловживання цією свободою у випадках, передбачених законом.	Оскільки кожна людина вважається невинуватою, доки її не визнано винною, то у разі необхідності застосування арешту, будь-яка надмірна суворість для забезпечення охорони особи обвинуваченого повинна суворо каратися законом.
Для утримання публічної сили і витрат на управління обов'язковим є загальний податок; він повинен стягуватись однаковою мірою з усіх громадян відповідно до їхніх статків.	Громадяни мають право встановлювати самостійно або через своїх представників необхідність державного податку, вільно погоджуватись на його стягнення, наглядати за його використанням і визначати його частку, розмір, порядок сплати і тривалість.
Усяке суспільство, в якому не забезпечуються гарантії прав або не проведено розподілу влад, не має конституції взагалі.	Оскільки власність є священним і непорушним правом, ніхто не може бути позбавлений її інакше, ніж у разі законно встановленої суспільної необхідності і за умови справедливого і попереднього відшкодування.
Джерело всього суверенітету бере свій початок у нації; жодна група, жодна особа не може здійснювати владу, яка прямо не впливає з нього.	Закон є вираженням загальної волі; всі громадяни мають право брати участь особисто або через своїх представників у його створенні; повинен бути рівним для всіх, захищає він чи карає. Усі громадяни, як рівні перед ним, однаковою мірою допускаються до всіх державних посад, місць і служб, відповідно до їхніх здібностей і без розрізнення іншого, ніж на основі чеснот і обдарованості.
Ніхто не може зазнавати утисків через вираження своїх поглядів, навіть релігійних, якщо їх вираження не порушує громадського порядку, встановленого законом.	Забезпечення прав людини і громадянина передбачає необхідність застосування публічної сили; тому така сила встановлюється для блага усіх, а не в приватних інтересах тих, кому вона довірена.
Суспільство має право вимагати від кожного представника влади звітування про його управлінську діяльність.	

Роздатковий матеріал**ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ**

(скорочено)

1. Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах.
2. Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, без яких би то не було відмінностей.
3. Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.
4. Ніхто не повинен бути в рабстві або в підневільному стані.
5. Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.
6. Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.
7. Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-яких відмінностей, на рівний захист законом.
8. Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.
9. Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання.
10. Кожна людина має право на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом.
11. Кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку.
12. Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя.
13. Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави, право залишати будь-яку країну і повертатися у свою країну.
14. Кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком.
15. Кожна людина має право на громадянство.
16. Чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають право без усяких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися і засновувати сім'ю.
17. Кожна людина має право володіти майном.
18. Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії.
19. Кожна людина має право на свободу переконань і на їх вільне вираження.
20. Кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій.
21. Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників, а також право рівного доступу до державної служби в своїй країні.
22. Кожна людина має право на соціальне забезпечення.
23. Кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття, на рівну оплату за рівну працю, справедливую і задовільную винагороду, яка забезпечує гідне людське існування, її самої та її сім'ї, а також право входити до професійних спілок для захисту своїх інтересів.

24. Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля.
25. Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який необхідний для підтримки здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї.
26. Кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безплатною, хоча б в тому, що стосується початкової та загальної освіти.
27. Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства.
28. Кожна людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені.
29. Кожна людина має обов'язки перед суспільством.
30. Ніщо у цій Декларації не може бути витлумачено як виправдання порушення інших прав і свобод.